

Radikal

Libya: Osmanlı dominosu ve Bingazi'deki kan davası

CENGİZ ÇANDAR

Politika / 22/02/2011

Kaddafi, halkına silah kullanarak 'aşiret yapısı'ndaki ülkede 'kan davası'nı ilan etti, şansını sıfırladı. Önce Tunus, sonra ve en önemlisi Mısır ve şimdi de Libya.. Domino taşları gibi, baskı rejimleri birbirlerinin üzerine devriliyorlar. Özellikle Mısır'dan sonra yaygın soru, bunun bir 'domino etkisi'yle tüm Arap dünyasını, Ortadoğu'yu kaplayıp kaplayamayacağıydı.

Üç komşu ülke

Libya ile birlikte, en azından Kuzey Afrika'nın bir bölümünde 'domino etkisi'nden söz edilebilir; en azından Ortadoğu-Arap dünyasının o bölümü açısından bir 'Osmanlı dominosu'ndan söz edebiliriz.

Birbirine komşu üç ülkenin her üçü de yüzyıllar boyu Osmanlı toprağıydı. Bunlara ek olarak bir de Cezayir'den söz edilebilir ama orası, 19. yüzyılın ilk yarısının ilk döneminde Fransızlar tarafından ele geçirilmiş, İstanbul'un yönetimi ve etkisinden çok önceden çıkmıştı.

Balkan Savaşı tehdidi

Libya, Balkan Savaşı tehdidi üzerine, 1911'de elden çıktı. İtalyan işgali altına girdi. Tunus ve Mısır'a oranla en son yitirilen Kuzey Afrika toprağıdır, Osmanlıların 'Trablusgarp' vilayeti, bugünkü Libya.

Bir yanı Tunus, diğer yanı Mısır olan ülkenin -hele başında 42 yıllık bir Kaddafi diktası varsa- iki yanındaki büyük altüst oluştan etkilenmemesi düşünülemezdi.

Kaddafi'ye de düştü gözüyle bakabilirsiniz. 42 yıllık 'anakronik' bir yapı artık yıkılmıştır. Ülkenin ikinci büyük kenti Bingazi, zaten Kaddafi adındaki ruh hastasının elinden 48 saati aşkın bir süredir çıkmıştı, şimdi başkent Trablus da sallanıyor.

Libya jeopolitiği

Libya adı verilen, yüzölçümü itibariyle Türkiye'nin iki mislinden büyük ama 6.2 milyon insanın yaşadığı ülke, tarih boyunca üç coğrafi alandan oluşmuştur: Merkezinde Trablus'un bulunduğu, Misurata ve Sirt gibi şehirleri içeren Tripolitania; merkezinde Bingazi'nin bulunduğu, Derne, Tobruk gibi şehirleri içeren Cyrenaica ve güneyde Çad'a doğru yayılan koca bir çöllük alanı ifade eden, Osmanlıların sürgün yeri Fizan.

Libya'nın adı da Cyrenaica ve Tripolitania gibi isimler de Antik Yunan ve Roma dönemine aittir. Libya'nın jeopolitik özellikleri, aynı zamanda aşiretlere dayalı coğrafyada 'asabiyye' farklarını da beraberinde getirmiştir.

Adı geçen üç bölge İslam fetihleri sayesinde birleşmiş, uzun Osmanlı yüzyılları boyunca ve son olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında, tabii ki petrol sayesinde, kendi başına bir ortak 'jeopolitik alan' olarak kabul görmüştür.

Ne var ki, ülkenin batısı ta Kartaca'dan bu yana varolan bir antite olarak Tunus'un, doğusu ise Mısır'ın etkisine açık kalmıştır.

Arap milliyetçiliği rüzgârlarının bölgede estiği bir dönemde, Muammer Kaddafi, 27 yaşında -albay rütbesiyle- bir hükümet darbesiyle kralı devirerek işbaşına geldiğinde Mısır'daki Nasır'a dayanmıştı. Daha sonra, petrol parası sayesinde her türlü saçmalığı yapmasına rağmen, petrol gücü olmanın verdiği imkânlar ve gerek Arap dengeleri ve gerekse uluslararası dengeler sayesinde 42 yıl iş başında kalabildi.

Tunus ve Mısır'dan sonra

Önce Tunus ve tabii her şeyden önemlisi Mısır'da onlarca yıl süren 'statükonun çökmesi', Kaddafi'ye de noktayı koydu.

Bingazi'nin düştüğünü duyduğum anda, "Kaddafi Libya'sı bitti" dedim kendi kendime. Bingazi, defalarca gittiğim Libya'da ayağımı ilk bastığım yerdi, benim Libya'daki 'ilk göz ağrım.'

Osmanlı'nın izleri

Bingazi'de Trablus'un hiçbir etkisinin olamayacağı ancak orada bulunarak anlaşılabilir. Trablus ile Bingazi arasında 1000 kilometreden fazla bir mesafe var. Trablus'un Bingazi'yi yönetemeyeceğini, Ortadoğu'ya ilişkin henüz kırık dökük bilgilere sahip olduğumuz 30 yıl önce de sezebilirdik.

Gerçi, Osmanlı parmak izleri ve daha da güçlü İtalyan izleri sezilen bu sahil kentinde görüşmüştüm Kaddafi'yle. Ama Bingazi'nin hayli dışında, çöle doğru kurduğu çadırında! Kaddafi'nin 'çadırılı fantazmı'yla simgelenen 'Libya merkezi yönetimi', küreselleşme olgusunun güçlü dalgalarına çarptığı anda dağılmaya mahkûmdu.

En güçlü iki aşiret: el-Zuvayya ve el-Varfalla

Tunus'ta ve Mısır'da çarpınca, Libya'da 'Kaddafi merkezîyetçiliği'nin de tabutuna çiviler çakılmış oldu. Bingazi çevresindeki ülkenin en güçlü aşiretlerinden el-Zuvayya ile el-Varfalla'nın başkaldırdığını öğreniyoruz. Muammer Kaddafi, sonuna dek desteklediği Hüsnü Mübarek'in tersine halkına karşı silah kullanmaya kalkışmak çılgınlığını yaptığı için 'aşiret yapısı'ndaki ülkede 'kan davası'nı ilan etmiş ve iktidarda kalabilmek şansını sıfırlamış durumda.

On yıllardır, 'kişi putlaştırması'yla eğittiği, saatlerce 'Cemahiriyye, Cemahiriyye-Thawra Şaabiyye' (Halk Devrimi) diye ve ismini bağırttırdığı halkın karşısına çıkamıyor.

Babalar ve oğullar

Çıkara çıkara oğlu Seyfülislam (İslam'ın Kılıcı) Kaddafi'yi çıkarttı. O da halkı 'iç savaş'la tehdit ederek "Son kişiye dek savaşağız ve Libya'yı İtalyanlara ya da Türklere bırakmayacağız" dedi. Ortadoğu'nun 1970'lerdeki 'ilerici' ve Cumhuriyetçi Arap rejimlerine bakın; Irak'ta, Saddam'ın yerine oğulları Uday ile Qusay, Suriye'de Hafız Esad'ın yerine Basil ile Başşar, Mısır'da Hüsnü Mübarek'in yerine Cemal hazırlanmıştı, Libya'da Muammer Kaddafi'nin yerine Seyfülislam Kaddafi. Suriye hariç (orada farklı dinamiklerden ötürü), tümü tarihin çöp tenekesine gittiler. Libya'daki de gidiyor.

Libya'nın ayyıldızı

Kaddafi'nin oğlu Seyfülislam'ın Libya'da 'ulusal birlik' yani 'iktidarın devamı'nı sağlamak için başvurduğu tehdit ile eski sömürgeci İtalyanlara ve de şimdiki dönem için 'Türklere' karşı 'milliyetçiliği' kışkırtmak. Kaddafi diktatörlüğü, Türkiye'yi ve Türkleri hasım gördüğünü giderayak ilan etmiştir.

Bu rejimin yıkılması Türkiye'nin çıkarına ve yararınadır.

Hükümete, Mısır'da Mübarek'e karşı aldığınız tavrın aynısını yapın çağrısı yapılmalı mıdır?

Libya'da 25 bin Türk yaşıyor ve Mısır'ın aksine orada kan dökmekten çekinmeyen bir deli, iktidarda son günlerini yaşıyor. Türklerin esenliği ve güvenli biçimde tahliyesi için, hükümetin dikkatli davranması doğru tavr olur. Türkiye'nin Ortadoğu'da 'halkın sesi ve değişim'den yana tavır ortaya koyduğunu biliyoruz; bunu

tekrarlaması yeterlidir.

Libya, tıpkı yanı başındaki Mısır gibi, tarihe ve kimliğine geri dönüyor.

Bunu, Kaddafi'nin yeşil bayrağı yerine tekrar ortaya çıkan Libya bayrağını gördüğümüz vakit anlıyoruz; üç yatay kırmızı, siyah, yeşil renklerin ortasında ayyıldız!

'Osmanlı dominosu'yla ayyıldız geri geliyor...